

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 158. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194649992528.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

Protestantismen i Naturen

Cirkelbevægelsen i *De Nygifte* gentages på den overordnede kompositions niveau. For i *Protestantismen i Naturen* vender Heiberg tilbage til sig udgangspunkt: *Gudstjeneste* og det eksistensproblem, som digtet rejste som en portal over *Nye Digte*. Mennesket har skilt sig ud af sansernes tryllende natlige verden og er trådt fra månens ud i solens lys, men længes samtidig tilbage mod naturens tabte fylde.

Men beskriver den overordnede komposition i *Nye Digte* derved en cirkel, så er det dog ikke i dennes lukkede, men i spiralens dynamiske, åbne form. For i skildringen af sjælen og det unge ægtepar i de to 159 midterste digte har Heiberg bevæget sig op over sit udgangspunkt. Det kan umiddelbart måles på det rent formelle plan. I *Gudstjeneste* holder Heiberg digteren ud fra sig på belærende, retledende armslængde. Men i *Protestantismen i Naturen* går han i indforstået dialog med et du, som både er hans eget jeg og den ligesindede læser. I det forløb, som ligger mellem de to digte, er der nemlig sket en afklaring af, hvad det egentlig indebærer, når digteren i *Gudstjeneste* belæres om, at han er mellemmand mellem den ubevidste natur og ånden, idéen, tanken.

Er *Gudstjeneste* på den måde repræsentant for det givne: tidens krise, i *Nye Digtes* komposition, så er *En Sjæl efter Døden* og *De Nygifte* begge udslag af refleksionens kritiske prøvelse af de fortolkninger, mennesker omgiver sig med, dels i samfundet, dels i deres private, intime følelsesliv. Med latterens distancerede overblik og sjælekundskabens skarpsyn nedbryder Heiberg i de to digte den barriere af konvention og ubevidsthed, som bremser menneskets ideale stræben. Fra det absolutte nulpunkt i sjælens helvede bevæger hjulet sig opad i *De Nygifte* med sjælen Fredriks opstandelse fra sin gengangertilværelse, og den opadgående bevægelse fortsætter i *Protestantismen i Naturen*, der med sin opfordring til du'et om at vende sig fra den tomme natur mod sit eget indre peger på forsoningens mulighed.

Forudsætningen for denne proces er menneskets absolutte adskillelse fra naturen, for først da kan mennesket blive et individ Naturen »leder sine Børn til det Punct, hvor Individualitetens Mulighed kan blive real; men her maa den tage Afsked med dem«. »Individet maa, som saadant, frembringe sig selv, men denne Frembringelse er ikke længere Naturens« (II s. 105). Det er denne altafgørende forvandling fra naturvæsen til individualitet, som alle fire dele af *Nye Digte* handler om, og processen resumeres i *Protestantismen i Naturen*. Digtet fastslår først tidens krise - kampen på liv og død mellem ydre og indre (I) - og følger den derpå ind i jeg'ets eget indre, hvor længslen efter den tabte tro og helhed raser (II). Da overtaler jeg'et sig selv til at vende blikket indefter, og denne bortdøen fra fænomenernes verden fører frem til en opstandelse. I stedet for den meningsdøde natur bagude dukker noget andet op forude:

Hvad i din Verden forgik
Vil i din Tanke du finde. (III)

160

Den tabte natur vender forklaret tilbage i menneskets tanke, som er Guds tanke:

Den Gud du søger, er din egen Gud. (IV)

I dette sammenfald mellem det søgende subjekt og objektet for dets længsel indtræffer da bevidstgørelsens sidste trin: det spekulative. Den trældom, som *Gudstjenestes* digter, spidsborgersjælen, Fredrik og en tid lang også Marie og Vilhelm, er underlagt i deres blindhed, er nu brudt af tanken. Den menneskelige længsel kan frit udfolde sit sande væsen, som for Heiberg er »protestantisk«, dvs. udtryk for den ubrudte ideale stræben, som fører menneskesjælen op over det materielle mod dens åndelige udspring.

Som i Heibergs værker fra 30'ernes slutning og *De Nygifte*, ytrer denne åndens eller bevidsthedens sejr sig som et lys, som opgår i menneskets indre, idet den ydre sol forsvinder og som sætter det i stand til at skue og gennemske den natur, det hidtil har været fanget i. I ét og samme syn ser mennesket Gud og sig selv. Og herfra breder lyset sig opklarende bagud over den natur, mennesket har skilt sig ud af I dette nye lys åbenbarer naturen da sin »natur« som en beslægtet, blot trinforskellig stræben mod frihedens lys - sammenfaldet mellem subjekt og objekt, natur og ånd. (V)

Heiberg bruger her den samme lysmetafor, som var den bærende i hans *Cantate ved Universitetets Fest i Anledning af Reformationens Indførelse samt Rectorskiftet*, 1839, som rent idémæssigt er forløberen for *Protestantismen i Naturen*, og som er trykt som tillæg i denne udgave af *Nye Digte*.

Men metaforen har også to eksterne kilder. Den ene er Johannesevangeliet, hvor Kristus siger: »Jeg er Verdens Lys«. (Johs. 8,12). Den anden er Hegels skelnen mellem den ydre og den indre sol i sin beskrivelse af verdenshistoriens og bevidsthedens bevægelse fra øst og vest. I Asien, skriver Hegel, »stiger den ydre

fysiske sol op, og i Vesten går den ned: men her stiger til gengæld selvbevidsthedens indre sol op, som udspreder en højere stråleglans«. (Cit. eft. Aage Henriksen: *Historien i Ideologihistorie I*, red af Aage Henriksen m.fl., 1975).

I denne på én gang dristige, men også tænkte syntese, hvor den kristne tradition tolkes ind i åndens udviklingshistorie, udmunder Heibergs forsøg på med *Nye Digte* at skabe en ny slags universalpoesi, 161 som kunne træde ind, hvor den kristne kirke, den romantiske digtning, tidens dannelse og de politiske frihedsideer efter hans mening havde spillet fallit.